

парадигмах епохи. Період другої половини ХІХ – початку ХХ століття – це час появи біографістики як окремої дослідницької галузі, коли відбувалась перші спроби виробити і систематизувати теоретичне підґрунтя біографії як особливого явища наукового дискурсу, що став основою вивчення педагогічної персоналії як окремого напрямку історико-педагогічного знання окресленого часового проміжку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Валиевский А. Л. Основания биографики / А. Л. Валиевский. – К. : Наук. думка, 1993. – 110 с.
2. Попик В. Світоглядні засади розвитку української біографістики та формування національних ресурсів біографічної інформації ХХІ ст./ В.Попик // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І.Вернадського, Ін-т біографічних досліджень; редкол.: В.І.Попик (відпов. ред.) та інш. – К., 2008. – Вип. 4. – 554 с.
3. Чишко В. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України / В.Чишко. – К.: БМТ, 1996 р. – 239с.
4. Сухомлинська О. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. / Ольга Сухомлинська. – Київ : А.П.Н., 2003.– 68 с.
5. Ярошевський М.Г. Биография ученого как науковедческая проблема/М.Г.Ярошевський // Человек науки. – М., 1974. – С. 19-57.

Белан А.В.

К ПРОБЛЕМЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ БИОГРАФИСТИКИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХІХ –НАЧАЛЕ ХХ ВВ. : ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

Статья является кратким изложением результатов исследования, посвященного особенностям функционирования биографических исследований как отдельной научной отрасли во II половине ХІХ – начале ХХ в. В статье представлено рассмотрение основных форм научной биографии и методологических основ ее функционирования в изучаемом временном промежутке. Автор анализирует истоки становления отечественной биографистики с целью выделения ее теоретических основ на эмпирическом этапе становления этой научной области.

Ключевые слова: биография, биографические исследования, биографистика, педагогическая мысль, историко-педагогический дискурс.

Belan H.V.

TO THE PROBLEM OF THE DOMESTIC BIOGRAPHY STUDIES FUNCTIONING IN THE SECOND HALF OF ХІХ – EARLY ХХ CENTURY: THE THEORETICAL AND PRAGMATIC ASPECTS

The article is a summary of the results of a study on the biographical studies functioning features as a distinct academic field in the second half of ХІХ – early ХХ century. The paper presents the main forms of scholar's biography and it's methodological bases in the outlined period. The author analyzes the sources of the national biographical studies in order to highlight its theoretical foundations for empirical stage of this scientific field.

Key words: biography, biographical research, biographical, educational thought, historical and pedagogical discourse.

УДК 377 (477.87)(09) "1919/1939"

Дацків І.Є.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМКУ В УЖГОРОДІ (1919-1939 РР.)

В статті розкрито особливості діяльності Ужгородської державної торгівельної академії та різних додаткових форм надання позанавчальної освіти. Вказано на соціально-політичні та культурно-історичні чинники розвитку фахової освіти в Ужгороді, як

адміністративному центрі Підкарпатської Русі міжвоєнного періоду. Виявлено ознаки еволюції у становленні фахової підготовки кадрів в навчальних професійних закладах Ужгорода. Визначено типові проблеми у функціонуванні закладів професійної підготовки спеціалістів торгово-економічного напрямку. Окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: спеціалісти торгово-економічного напрямку, професійна освіта, навчальні плани, Закарпаття, Чехословаччина.

Актуальність дослідження визначається зміною акцентів у сучасній освіті з процесу на результат. Підсумком багаторівневої освіти молодшої людини є її професійна реалізація. Але сьогодні існують гострі протиріччя між фаховою підготовкою випускників професійних навчальних закладів та вимогами роботодавців. Молодіжний сегмент ринку праці – найбільша проблема у державній молодіжній політиці. Проблема молодіжного безробіття може стати підґрунтям для соціальних та політичних потрясінь. Система фахової освіти повинна стати гнучкою і швидко реагувати на потреби ринку праці. У цій ситуації важливого значення набуває об'єктивний аналіз історико-педагогічного досвіду підготовки фахівців для потреб регіону.

За роки незалежності розроблена законодавча та нормативно-правова база функціонування професійної освіти в Україні, яка визначається законами, постановами, указами, положеннями та ін. Теоретичні засади вітчизняної професійної освіти розроблені вітчизняними науковцями Г. Гребенюком, І. Зязюном, Н. Ничкало, І. Козловською, З. Курлянд, І. Лікарчуком, В. Томашенко та ін. Можливості адаптації сфери освітніх послуг до вимог сучасного ринку розкрито у розвідках О. Бережної, Г. Ганжели, В. Головінова, С. Жидецького, В. Ковалю, Г. Цибульської та ін. Особливості модернізації регіональної професійної освіти досліджують В. Великий, К. Волинець, Н. Житник, Я. Камінецький, В. Сапронов, В. Томашенко, В. Торній, Л. Шевчук та ін. В останні роки проблеми історії української професійної освіти відображені в дослідженнях В. Зайчука, І. Небесника, З. Нагачевської, В. Кемія, Н. Падун, С. Ситняківської, В. Росула, Г. Товканець та ін. Проте розвиток та становлення професійної освіти у Закарпатті у міжвоєнний період не були предметом окремого дослідження.

Враховуючи унікальність історичного розвитку регіону в умовах європейської демократії на меті статті маємо розкрити особливості професійної підготовки фахівців торгово-економічного напрямку в Ужгородській державній торгівельній академії.

На поч. ХХ ст. економіка Чехословацької Республіки у Центральній Європі була однією із найпотужніших. Вона потребувала відповідного кадрового потенціалу. Після приєднання до Чехословаччини Закарпаття (офіційна назва Підкарпатська Русь) виникла необхідність підготовки місцевих кадрів для забезпечення господарства регіону. Державна політика в галузі освіти характеризувалася демократичністю, що виявлялася у забезпеченні державою освіти як підготовки до життя і праці, створенні рівних можливостей для здобуття освіти, надання соціальної та матеріальної підтримки при отриманні освіти, вибору мови навчання (чеської, угорської, руської). Конституція Чехословацької Республіки (від 29 лютого 1920 р.) гарантувала свободу совісті та віросповідання, право національних меншин здобувати освіту на рідній мові у публічних школах, втім при обов'язковому вивченні державної мови [8, с. 36].

Для забезпечення потреб краю у кваліфікованих фахівцях різних напрямків Чехословацьким урядом було запрошено до Підкарпатської Русі спеціалістів з інших регіонів Чехословацької Республіки та скерування місцевої молоді на навчання у школи Чехословаччини. Найефективніше виконувався останній пункт цих реформ. Місцева молодь завдяки соціальній допомозі здобувала освіту у навчальних закладах Чехії, Моравії тощо. Навчання тривало 4 роки. Студенти відвідували доповнюючу промислову школу. Рівень фахового навчання у чехословацьких школах викликав захоплення населення Підкарпатської Русі [3, с. 149-152].

На поч. 20-х років ХХ ст. Ужгород стає адміністративним центром Підкарпатської Русі, що прискорює соціально-економічні зміни. Збільшилась кількість державних, фінансових та банківських установ, промислових об'єктів, підприємств та ін. Відповідно зросла кількість людей, зайнятих збутом товарів фабрично-заводського виробництва, зокрема продовольчих товарів, текстильних виробів, взуття, галантереї, предметів розкоші і т.д. Помітно розширився асортимент імпортних *товарів*. *Розвитку торгівлі* в Ужгороді сприяла залізниця і шосейні дороги, що зв'язували Ужгород з іншими містами Чехословаччини *та* сусідніх країн. Щорічно по 10-12 разів влаштовувались ярмарки. Ужгородські міські торгові ярмарки були масовими і успішно конкурували з чехословацькими ярмарками. В Ужгороді періодично влаштовувались промислові виставки, які презентували місцеві вироби [7, с. 92].

За часів Австро-Угорщини у 1915 р. була відкрита Ужгородська торгівельна школа з малярською мовою навчання. Школа на 50% субвенціонована з державного бюджету, інших 50% – кошти спеціального фонду. Студентами школи були в основному діти євреїв, але для збільшення перспектив працевлаштування 96% студентів визнали угорську мову як рідну. В результаті суспільно-політичних змін велика частина учительства виїхала до Угорщини через відсутність кваліфікованих викладачів діяльність навчального закладу призупинилась [4, с. 1].

На поч. 20-х років ХХ ст. відбулися прогресивні зміни у нормативно-правовій базі діяльності фахових закладів. Згідно розпорядження Мін. шк. і нар. осв. в Празі ч. 52481/19 за згодою автономної директорії 31 березня 1920 р. приміщення колишньої керамічної школи в Ужгороді було віддано доповнюючим промислово-торгівельним школам. Відповідно декрету ч. 604 з 21 січня 1920 р. тимчасовим керуючим доповнюючим промислово-торгівельними школами в Підкарпатській Русі в Ужгороді призначено Ф. Шпалу. Від 20 жовтня 1921 р. ч.15611 видано статут для уряду керівника промислово-торгівельних доповнюючих шкіл Підкарпатської Русі. З початку 1922 р. фахові школи почали підпорядковуватись безпосередньо Шкільному Відділу [4, с. 2].

З метою професійної підготовки майбутніх економістів, менеджерів, підприємців і банкірів було відновлено роботу Ужгородської державної торгівельної школи з русинською мовою викладання. Для отримання свідоцтва про успішне і повне закінчення цієї школи потрібно було здобути двохрічну фахову теоретичну та практичну підготовку.

Однак в перший рік своєї діяльності навчальний заклад зіткнувся з суттєвими проблемами в організації навчально-виховного процесу: не було підручників для студентів першого року навчання, не було і самих студентів. Традиційно зацікавлення у фаховій освіті виявили діти угорської та єврейської національності, а русинів виявилось при записі тільки троє. Тому для мовної підготовки більшості студентів проводили курс русинської мови. Але і тут виникла проблема граматики мови. Шкільний реферат зобов'язував базуватися на граматиці Лучкая і Чопея, але практично таку мову ніхто не використовував. Ще більшою проблемою була тотальна безграмотність місцевого населення. За статистикою 78% русинів – неграмотні [5, с. 3-4].

Розпочалось навчання із підготовки, а з вересня 1922 року школа здійснила повноцінний набір. Як свідчать щорічні звіти торгівельної школи, навчальний рік тривав з вересня по червень, але якщо не всі вакансії були заповнені, то проводились додаткові вступні кампанії. Традиційно набір на навчання здійснювали в липні, а додаткові – у вересні. За згодою батьків приймали на рівних правах дівчат та хлопців, які досягли 14-річного віку. Для вступу необхідно було пред'явити такі документи: хресний (рідний) лист, останнє шкільне свідоцтво і посвідчення про державне чехословацьке громадянство. Іноземців навчали за погодженням з Міністерством шкільництва і народної освіти. Без вступних іспитів приймали абітурієнтів після 4 класів середньої школи з достатньою успішністю або закінченого однорічного курсу горожанської школи з високою успішністю. Для вступу обов'язкові були іспити з руської мови, математики і географії. За постановою професорських зборів, як виняток, могли бути прийняті на навчання абітурієнти з нижчою

попередньою освітою або слабшою успішністю у свідоцтвах, якщо у цьому календарному році їм виповниться 17 років та вони мали досвід роботи у торгівлі чи підприємницький стаж. Професорські збори визначали зміст вступного іспиту. Абітурієнти, які вивчали торгівельний промисел у купецькій доповнюючій школі приймалися без вступного іспиту. Навчання здійснювалося на русинській мові та було платним. Студенти із малозабезпечених сімей та інших соціальних груп користувалися соціальною підтримкою.

Станом на 1927 рік на Підкарпатській Русі працювало 3 заклади торгівельного профілю: Торгівельна академія в Мукачеві (з українськими та угорськими класами), українська двокласова торгівельна школа в Севлюші та двокласова торгівельна школа в Ужгороді (з українською і чеською мовами викладання). Сучасники називали студентами студіюючу молодь тих шкіл, до яких приймають зі середньошкільною матурою, а також учнів середніх та торгівельних шкіл [1, с. 25-28].

Студентів, які протягом року досягнули відмінних результатів у навчанні, адміністрація навчального закладу нагороджувала чехословацьким дукатом, що засвідчував визнання професорським складом за наполегливу працю і свідоме навчання, добру поведінку та участь у шкільному житті. За успішне навчання та зразкову поведінку студентів заохочували стипендіями (державними чи спонсорськими) та надавали пільги при оплаті різних видів освітніх послуг. Студентів, які безвідповідально ставилися до навчання, карали різними способами від матеріального штрафу до виключення зі школи. Молодь, яка потребувала житло, могла проживати у державних і приватних інтернатах, або у приватних квартирах. Зазначимо, що керівництво фахової школи домінуючого значення надавало вихованню та всебічному розвитку. Дирекція школи намагалася забезпечити студентів основними засобами навчання та додатковою літературою.

З 1923 по 1925 роки заклад функціонує як Державна руська торгівельна академія, яку очолює відомий освітній і політичний діяч Підкарпатської Русі А. Штефан (1893-1986). Державна руська торгівельна академія в Ужгороді в 1923-1924 н.р. складалася із чотирирічної академії і трикласової купецької доповнюючої школи, яка замінила ліквідовану малярську купецьку доповнюючу школу. Навчання в доповнюючій купецькій школі розпочиналося після основного. Навчання 2 руських класів руської здійснювали в гімназії, а 2 чеських класів – в навчальних кімнатах торгівельної школи, тому руські студенти 2 року навчалися в другу зміну. Третя зміна навчалась у приміщенні словацької народної школи. Таким чином, всі навчальні аудиторії використовувались максимально. Спеціальних навчальних предметів: мовних, практичних контор, товарознавство, машинописне вивчали [2, с. 39].

Навчання у всіх відділах навчального закладу проводили відповідно до типових "нормальних навчальних планів", затверджених Міністерством шкільництва і народної освіти. У навчальному плані академії були дисципліни загальнонаукового циклу: руська (1-3 курси – по 4 год., 4 курс – 3 год. на тиждень) та чеська мови (по 3 год. щотижня на всіх курсах), руська стенографія (на 3-4 курсах – по 1 год. на тиждень), історія (по 2 год. на тиждень), географія (по 2 год. на тиждень), соматологія (1 курс – 1 год. на тиждень), горожанське виховання (4 курс – 1 год. на тиждень), краснопис (1 курс – по 2 год. на тиждень), обов'язкова іноземна мова (1, 2, 4 курси – по 3 год., 3 курс – 4 год. на тиждень), релігія (по 1 год. на тиждень). Джерельна база нашого дослідження засвідчує наявність типових програм для вищенаведених предметів [6, с. 85-86].

Спеціальні предмети поділялись на обов'язкові та необов'язкові. До обов'язкових належали: торгівельна наука, книговодство, торгівельна кореспонденція, конторні вправи, купецькі рахунки, товарознавство, купецьке правознавство, народне господарство, алгебра і політична арифметика. До необов'язкових предметів відносили: письмо на машині, чеську стенографію, додаткову іноземну мову, співи та гімнастику. Навчання у доповнюючій купецькій школі відбувалося на основі нового типового навчального плану для купецьких доповнюючих шкіл, затвердженого розпорядженням Міністерства шкільництва і народної освіти № 24.701.III від 17.04.1923 р.

Порівняльний аналіз навчальних планів у звітах торгівельної академії за період діяльності в Ужгороді дає нам підстави стверджувати, що з кожним навчальним роком обсяг навантаження на студента збільшувався. Так, на 1 році навчання навантаження становило 37 год., на 4 році навчання – 48 год. на тиждень. Порівняємо із тижневим граничним навантаженням на сучасного студента економічного напрямку підготовки: на всіх курсах – 30 год. відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти України від 17.06.10 № 587. Обсяг дисциплін загальнонаукового циклу з року в рік зростає, а цикл професійних дисциплін зазнавав трансформацій: окремі дисципліни інтегрувались за структурно-логічною схемою і з'являлись інші, але стабільною залишалася кількість годин, відведена на предмети за вибором – не більше 8 год. на тиждень.

Теоретичне навчання в торгівельному закладі органічно доповнювалося виробничою практикою. Практика студентів є невід'ємною складовою частиною освітньо-професійної підготовки фахівців, основним завданням якої є якісна практична підготовка спеціалістів. У період практики у студентів закладаються основи досвіду професійної діяльності, практичних умінь і навичок, професійних якостей особистості фахівця. Від ступеня успішності на цьому етапі залежить професійне становлення майбутнього фахівця. У щорічних звітах торгівельної академії міститься ґрунтовний опис фахових екскурсій та прогулянок.

Практика здійснювалась під керівництвом директора і професорів. Попередньо студенти усіх років навчання ТШ і КДШ переглядали виставу безпеки дорожнього руху під керівництвом дирекції поліції в Ужгороді. Розпочинався цикл ознайомлення із місцевими господарськими об'єктами. Цікавість для фахової підготовки становили екскурсії до майстерень Виробничої співдружності ужгородських столярських майстрів, до парового млина, цукроварні, фабрики цвяхів, на завод "Ужгородський спиртовар", літографічний завод, друкарню і паперову фабрику до торгівельного реєстру в суді на ужгородську станцію державних авіаліній, меблеву фабрику, цегельню, тощо. Наступним центром ознайомлення були державні установи та виробничі потужності Підкарпатської Русі [2, с. 21-25].

На наше переконання, фахові екскурсії не тільки сприяли закріпленню теоретичних знань та формували професійні вміння студентів в галузі їхньої майбутньої спеціальності, але й були потужним засобом позитивних зрушень у життєвому досвіді майбутніх фахівців. Очевидно, що після побачених досягнень економіки та культури в підкарпатській молоді відбувалися зміни у внутрішньому світі, трансформувалася система професійних і особистісних цінностей, відбувався розвиток потенційних можливостей і потреб у фаховій підготовці.

В організації діяльності навчального закладу існувало чимало проблем. Найбільшою визнавали недостачу навчального фонду. Через відсутність аудиторій Державна руська торгівельна академія і державна купецька школа проводили навчання в приміщенні Ужгородської державної реальної гімназії. На жаль, це вирішувало проблему тільки частково. Другим ускладненням в ефективному здійсненні підготовки фахових кадрів була недостатня кількість підручників. Але ця проблема вирішувалась за допомогою професорсько-викладацького складу академії. Викладачі академії укладали навчальні підручники, готували їх для друку і часто за власний кошт друкували.

Понад обсяги визначені навчальним планом у торгівельній академії, здійснювалося додаткова освіта: діяли курси, гуртки, проводились лекції, консультації тощо. Організовувалась робота у позанавчальний час, під час канікул чи вихідних або святкових днів. Зокрема, проводилось навчання стенографії, машинопису, товарознавству, іноземній мові та ін. На платній основі з жовтня по червень працювало 8 різновидів вечірніх курсів. Діяв освітній гурток. Метою створення гуртка, крім розширення загальної і фахової освіти, була підготовка майбутніх спеціалістів до самостійної праці, до публічних захистів власних

переконань, інформування студентів про публічне життя з особливою увагою на народне господарство.

Аналіз діяльності Ужгородської державної торгівельної академії дає підстави для узагальнень: у міжвоєнний період потреби закарпатського регіону у торгово-економічних кадрах забезпечували професійні торгівельні заклади. Торгівельні навчальні заклади, в залежності від рівня підготовки фахівців, форм організації навчання, джерел фінансування, терміну навчання, поділялися на торгівельні академії, школи та курси. Ефективне використання навчальної бази спонукало до поєднання різних форм і рівнів фахової освіти в єдиних виробничих рамках. Торгівельні навчальні заклади давали закарпатській молоді, крім загальної, ще й спеціальну освіту в торгово-економічній галузі. В діяльності торгівельних закладів існували проблеми незадовільної матеріальної бази, відсутність професорсько-викладацького складу, організаторського досвіду, неузгодженість у навчально-методичному забезпеченні, підготовки фахівців та ін. Проте фахова підготовка в міжвоєнний період еволюціонує від аматорського навчання до системної фахової підготовки за єдиними навчальними планами, створенням сприятливих умов для позанавчальної освіти. Перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо історико-педагогічний досвід функціонування системи працевлаштування випускників професійних закладів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бращайко М. Студенти і політика / Михайло Бращайко // Ювілейний альманах Союзу підкарпатських руських студентів у Празі 1921-1931. – 1931. – С. 25–28.
2. *Звѣтъ державноѣ торговельноѣ школы в Ужгородѣ за шк. рок 1929-1930.* – Ужгород, 1930. – 74 с.
3. Кемінь В. Закарпатська молодь в українських навчальних закладах Чехословаччини міжвоєнного періоду / Володимир Кемінь // Наук. зб. товариства "Просвіта" в Ужгороді : Матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 60-річчю Карпатської України (Ужгород, 11-12 березня 1999 р.). – 2000. – Річн. IV. – С. 149–152.
4. Организация ремесельных допоявняющих школ на Подкарпатской Руси от 1920-1922. – Ужгород : Унію, 1922. – 10 с.
5. Перше рочне справозданє державных двоклясных торговельных школ в Севлюши и в Мукачевѣ в Подкарпатской Руси за шк. рок 1921/1922. – 16 с.
6. Учебный план руського языка в 2 класовых торговельных школах в Подкарпатской Руси // Урядовий вісник. – 1923. – Рочн. III. – Чис 4. – С. 85–86.
7. Фрідманський В. З історії торгівлі у місті Ужгороді 20-30-ті роки ХХ ст. / Володимир Фрідманський // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – 1996. – Вип. II. – С. 92–98.
8. Конституционная хартия Чехословацкой Республики (29 февраля 1920 г.) // Конституции буржуазных стран. Том II. Средние и малые европейские страны. – М.-Л. : Госсозэкиз, 1936. – С. 14–36.

Дацкив И.Е.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ В УЖГОРОДЕ (1919-1939 ГГ.)

В статье раскрыты особенности деятельности Ужгородской государственной торговой академии и различных дополнительных форм внеучебного образования. Указано на социально-политические и культурно-исторические факторы развития профессионального образования в Ужгороде как административном центре Подкарпатской Руси межвоєнного периода. Выявлены признаки эволюции в становлении профессиональной подготовки кадров в учебных профессиональных заведениях Ужгорода. Определены типичные проблемы в функционировании учреждений профессиональной подготовки специалистов торгово-экономического направления. Определены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: специалисты торгово-экономического направления, профессиональное образование, учебные планы, Закарпатье, Чехословакия.

**PROFESSIONAL TRAINING OF TRADE AND ECONOMIC SPECIALISTS IN UZHGOROD
(1919-1939).**

In the article the features of Uzhgorod State Trade Academy and various additional forms of extracurricular education have been revealed. The socio-political, cultural and historical factors of vocational education in Uzhgorod, as the administrative center of Podkarpatska Rus in the interwar period, have been specified. The signs of evolution in the vocational training in the professional institutions in Uzhgorod have been revealed. Typical problems in the functioning of professional institutions of trade and economic direction have been determined. Prospects for further research were outlined.

Key words: trade and economic specialists, vocational training, curriculum, Transcarpathia, Czechoslovakia.

УДК 37.013

Корецька Л.О.

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ
ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ
ПІВДНЯ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ**

У статті розглядається питання розвитку жіночої освіти в умовах полікультурного освітньо-виховного простору Півдня України другої половини ХІХ – початку ХХ століть, роль соціальних інституцій освіти та виховання у процесі залучення жіноцтва до навчання та отримання професійної освіти і їх ролі у вирішенні низки нагальних питань за участю жінок.

Ключові слова: соціальні інституції, жіноча освіта, догляд, діти-сироти, виховательки, доглядальниці, соціальний захист, допомога, програми професійної освіти, курси.

Південь України другої половини ХІХ – початку ХХ століть стоїть у витоків активної розбудови жіночої освіти, оскільки в регіоні відбувається швидка трансформація традиційного суспільства в індустріальне, змінюється статус жінки у суспільстві. Жіноцтво Півдня було залучене до вирішення низки нагальних суспільних проблем: догляд за дітьми-сиротами, за підкинутими дітьми та інвалідами, самотніми людьми похилого віку. Окрім того, жінки були задіяні у певних сферах суспільного життя. Жіноча освіта входила до складу системи народної освіти держави – станове релігійне виховання, виховання у родині, Маріїнські школи, курси, початкова і середня освіта з елементами професійної освіти, вища освіта.

Питання жіночої освіти досліджували філософи, історики, педагоги, зокрема: О. Андреева, Г. Аппельрот, Г. Белова, К. Вентцель, В. Веремєнко, М. Вышнеградський, Ф. Ге, Г. Гнайкова, Г. Головачов, В. Григор'єв, Е. Дюринг, Л. Заварзіна, М. Захарченко, П. Каптерев, М. Катков, Н. Крылова, О. Лихачова, Д. Мацкевич, Т. Мельникова, Н. Миревич, Є. Модзалевський, О. Мукаєва, П. Ольденбургський, М. Пирогов, О. Піллер, О. Попова, С. Рождественський, А. Рослякова, Я. Ростовцев, М. Рубінштейн, П. Славинський, В. Стоюнин, Г. Тишкин, С. Тронько, С. Уваров, К. Ушинський, О. Хасбулатова, Н. Христофорова, Е. Чебишева-Дмитрієва, О. Шафранова, П. Щебальський. Проте питання залишається цікавим і актуальним. Тому метою статті є ретроспективний аналіз процесу становлення і розвитку жіночої освіти у контексті функціонування соціальних інституцій в умовах полікультурного освітньо-виховного простору Півдня України другої половини ХІХ – початку ХХ століть, їх форми та зміст.